

העדר מדידת התפלגות העושר ו"העוני הנכסי" בישראל

בשונה ממרבית המדינות המפותחות בעולם, אין בישראל מידע מקיף על התחלקות הרכוש מאז שנות ה-60¹. בהעדר דיווח סטטיסטי על התחלקות הרכוש הפיזי והפיננסי בקרב אזרחי המדינה, אין בפני קובעי המדיניות תמונה עובדתית שלמה ונכונה בדבר חלוקת העושר, שעשויה לאפשר קבלת החלטות מושכלות בדבר צמצום הפערים החברתיים.

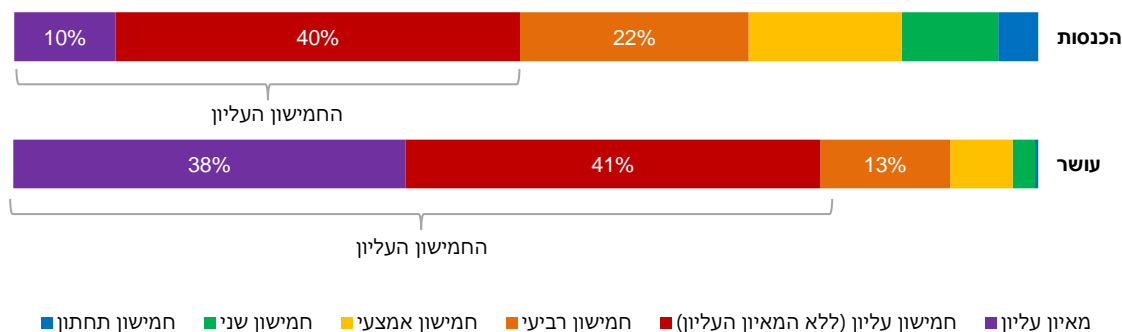
"עוני נכסי" (Asset Poverty)² מוגדר כמצב בו משק בית (או אדם) אינו יכול לספק את צרכיו הבסיסיים בתקופה זמנית³ של היעדר הכנסות משוק העבודה ו/או היעדר הכנסה מתשלומי העברה ממשלתיים או אחרים, בהינתן מלאי נכסיו הקיימים, הפיזיים והפיננסיים. קריטריון של עוני נכסי מאפשר למדוד את הרווחה הכלכלית של משקי בית באופן שונה מהמדדים המקובלים והמבוססים על רמת ההכנסה הכספית בלבד.

בדו"ח של הצוות לפיתוח מדדי עוני נוספים משנת 2002 בראשותו של פרופ' שלמה יצחקי הומלץ לקדם מדדים נוספים לסיכויי היציאה ממעגל העוני: "מדדים המבוססים על הכנסה פנויה או על תצרוכת מצביעים על שיעור האנשים שאינם מסוגלים, יחסית לשאר האוכלוסייה, לספק את צרכיהם ואת צרכי בני משפחתם במועד פרסום המדד. הם אינם נותנים תמונה על הסיכויים שלהם לצאת ממעגל העוני בעתיד משום שאינם מודדים את הנכסים (Assets) העומדים לרשותם והמאפשרים להם לתכנן את עתידם"⁴.

כפי שמוצג בחשבונות הלאומיים של הלמ"ס הדיווח הקיים במדינה על התחלקות הרכוש הוא ברמה המצרפית ומפולח לפי המגזרים: בנקים, מלכ"רים ומשקי בית. הדיווח הסטטיסטי המשקף את הפערים החברתיים כלכליים כיום בישראל מבוסס על פילוח של עשירונים לפי הכנסה. פילוח זה מוצג ללא חלוקה פנימית בתוך העשירונים. כך לדוגמא, בסקר הכנסות של הלמ"ס עולה כי הכנסתו הכספית נטו של העשירון העליון היא 32,581 לשנת 2011⁵. האמנם? מיצוע הנתונים של העשירון העליון אינו משקף את הפער הגדול שנוצר בין אותו אחוז שנהנה מההכנסות הגבוהות במשק, קרי המאיון העליון, לבין יתר העשירונים. התוצאה היא שאין שיקוף מלא של הפערים ואי השוויון בישראל.

על מנת להמחיש את ההבדלים בפערים החברתיים על בסיס מדידה של פערים ברכוש, מוצגת התפלגות ההכנסות בישראל⁶ בהשוואה להערכת התפלגות העושר בישראל, המבוססת על נתוני ישראל בהשוואה למדינות אחרות ע"י מכון המחקר של קרדיט סוויס⁷.

¹ הסקר האחרון נערך באפריל 1963 - "דו"ח הצוות לפיתוח מדדי עוני נוספים", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2008.
² Haveman, Robert and Edward N. Wolff. 2001. "Who are the assets poor? Level, Trends, and Composition, 1983-1998". Miemo
³ במחקר הם הגדירו בצורה שרירותית, תקופה זמנית של כשלושה חודשים (יש הסבר מפורט על תקופת הזמן ועל האינדיקטורים ששימשו למדידה).
⁴ "דו"ח הצוות לפיתוח מדדי עוני נוספים", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2002.
⁵ סקר הכנסות 2011, לוח 3, הלמ"ס.
⁶ דו"ח מינהל הכנסות המדינה 2012-2012, לוח ה' 19.
⁷ Global Wealth Databook 2014, Credit Suisse Research Institute

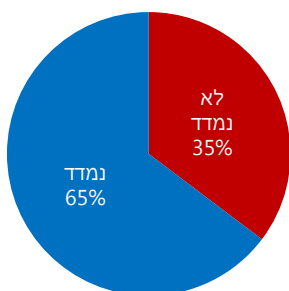

על פי ההערכה בדו"ח של קרדיט סוויס, החמישון העליון מחזיק כ-79% מכלל העושר בישראל, מתוכו המאיון העליון מחזיק כ-38% מהעושר. לפי הדו"ח **ישראל מדורגת במקום 25 מתוך 34 בקרב מדינות ה-OECD במדד ג'יני לעושר**⁸, כאשר לרוב מדינות הארגון חלוקת עושר שוויונית יותר.

בהשוואה לדו"ח האחרון של קרדיט סוויס, חל שיפור במצבה היחסי של ישראל⁹, הן מבחינת סך העושר והן מבחינת שוויוניות חלוקתו: חלה עלייה של כ-23% בעושרו הממוצע של אדם בוגר בישראל, עלייה של כ-34.5% בעושר החציוני, וירידה של 1.4 נקודות במדד ג'יני לעושר. ניתן לייחס את העלייה בסך העושר בישראל לשני גורמים עיקריים: התחזקות השקל שהגדילה את שווי האחזקות השקליות של הישראלים ביחס לאחזקות במט"ח ולעלייה במחירי הדירות בישראל – שמהווים את ההון העיקרי המוחזק על-ידי משקי הבית. ועדיין, למרות השיפור במצבה היחסי של ישראל, היא עדיין חלק מעשרת המדינות שבהן אי-השוויון בעושר הוא הגבוה ביותר.

עם זאת, חשוב לסייג את ההסתמכות על הנתונים של קרדיט סוויס לגבי התפלגות העושר בישראל, מכיוון שאלה מבוססים על הערכה בלבד, ולא על מדידה בפועל של התפלגות העושר.

מדידת התפלגות עושר במדינות OECD בעשור האחרון

התפלגות עושר צריכה להיחשב כמדד משלים למדדים קיימים על מנת לספק תמונת מצב רחבה וכוללת לגבי אי-השוויון הכלכלי ואינה באה להחליף את המדדים הקיימים. כך לדוגמה למרות ששוודיה ודנמרק, ממוקמות גבוה יותר מישראל במדד ג'יני לאי-שוויון בעושר, מערכת הרווחה המפותחת במדינות אלה לצד חלוקת הכנסות שוויונית בהרבה, מאפשרות רמת חיים גבוהה יותר וחוסן רב יותר גם לחסרי הנכסים במדינות אלו בהשוואה לחסרי הנכסים בישראל.

מדד נוסף שנותן מבט אפשרי לגבי לחלוקת העושר הוא העושר החציוני למדינה. מדינת ישראל עשירה בהרבה מסלובניה, כשהעושר הממוצע לאדם בוגר בישראל הוא יותר מכפול מאשר בסלובניה. עם זאת, כתוצאה מחלוקת העושר הבלתי שוויונית בישראל האדם הבוגר החציוני בסלובניה עשיר כמעט כמו מקבילו הישראלי. ניתן לפיכך לראות שישראל היא מדינה עשירה שבה העושר שייך למיעוט האזרחים ואינו מחלחל מטה.

⁸ ראה נספח: השוואת אי-השוויון בעושר במדינות ה-OECD
⁹ Global Wealth Databook 2013, Credit Suisse Research Institute

מדידת "העוני הנכסי" מתבצעת במדינות מפותחות רבות כאשר בחלק מהמדינות, בעיקר מדינות אירופה, קיים דיווח של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על התחלקות הרכוש, המתבססת על נתונים המתקבלים ישירות ממערכת המיסוי. בנוסף לכך הבנק המרכזי האירופאי עורך סקר עצמאי לבדיקת חלוקת העושר במדינות המשתייכות לאיחוד האירופי (The Eurosystem Household Finance and Consumption Survey). בחלק אחר של המדינות קיים דיווח המתבסס על סקרים הנערכים במדינה. **מתוך 34 מדינות ה-OECD, ב-22 מדינות התקיים לפחות סקר רשמי אחד למדידת התפלגות העושר במדינה במהלך העשור האחרון.**

ארצות הברית היא דוגמא למדינה בה מתבצע סקר צרכני פיננסי המכונה SCF (Survey of Consumer Finances) שנערך בחסות ה-US Federal Reserve Board ומשרד האוצר האמריקאי ונועד לספק לממשלה ולציבור הרחב תמונה של המצב הכלכלי חברתי. הסקר כולל, בין השאר, נתונים על התפלגות נכסים והתחייבויות של משקי בית בארה"ב. כמו כן, בסיס נתונים המתקבל מסקר ה-SCF משמש כמסד נתונים למחקרים כלכליים חברתיים עבור חוקרים ומכוני מחקר בינלאומיים העוסקים במדיניות כלכלית חברתית.

פרופ' אדווארד וולף (Wolff) מאוניברסיטת ניו יורק הוא אחד מהחוקרים המובילים בתחום אשר פרסם עשרות מאמרים; "The Economic Policy Institute" הוא דוגמא למכון כלכלי חברתי, שחלק מתוצריו בנושא זה באו לידי ביטוי גם בפרסום "The State of Working America" (2012), אחד הממצאים החשובים של הפרסום הוא כי חלוקת העושר בארה"ב מאד לא שוויונית וכי החמישון העליון מחזיק בכ-89% מהעושר במדינה ניתוח התפלגות העושר בדו"ח זה מבוסס על הנתונים שפורסמו בדו"ח SCF¹⁰.

בכתבה שהתפרסמה בינואר 2012 בניו יורק טיימס¹¹ מוצגים ההבדלים בפערים החברתיים כלכליים המתקבלים ממדידה לפי "עושר" לעומת מדידה לפי "הכנסה". מדידת "העושר" בוצעה על ידי בסיס הנתונים של סקר הצרכנים SCF. הממצאים מצביעים על פערים גדולים בין שתי המדידות לפי מדידת "הכנסה" עולה כי הכנסתו של המאיון העליון היא פי 7.5 מהכנסתו של משק הבית החציוני, כאשר לפי מדידת "עושר" עולה כי עושרו של המאיון העליון הוא פי 69 מהעושר של משק הבית החציוני¹².

למדידת העוני והעושר הנכסי ישנה חשיבות מכרעת בשיקוף הפערים החברתיים כלכליים בישראל. העדר מדידת העוני והעושר הנכסי, כמו גם העדר דיון בשיח הפוליטי ציבורי מונעים מדיניות אקטיבית למציאת פתרונות ריאליים שיאפשרו לעניים לצאת ממעגל העוני.

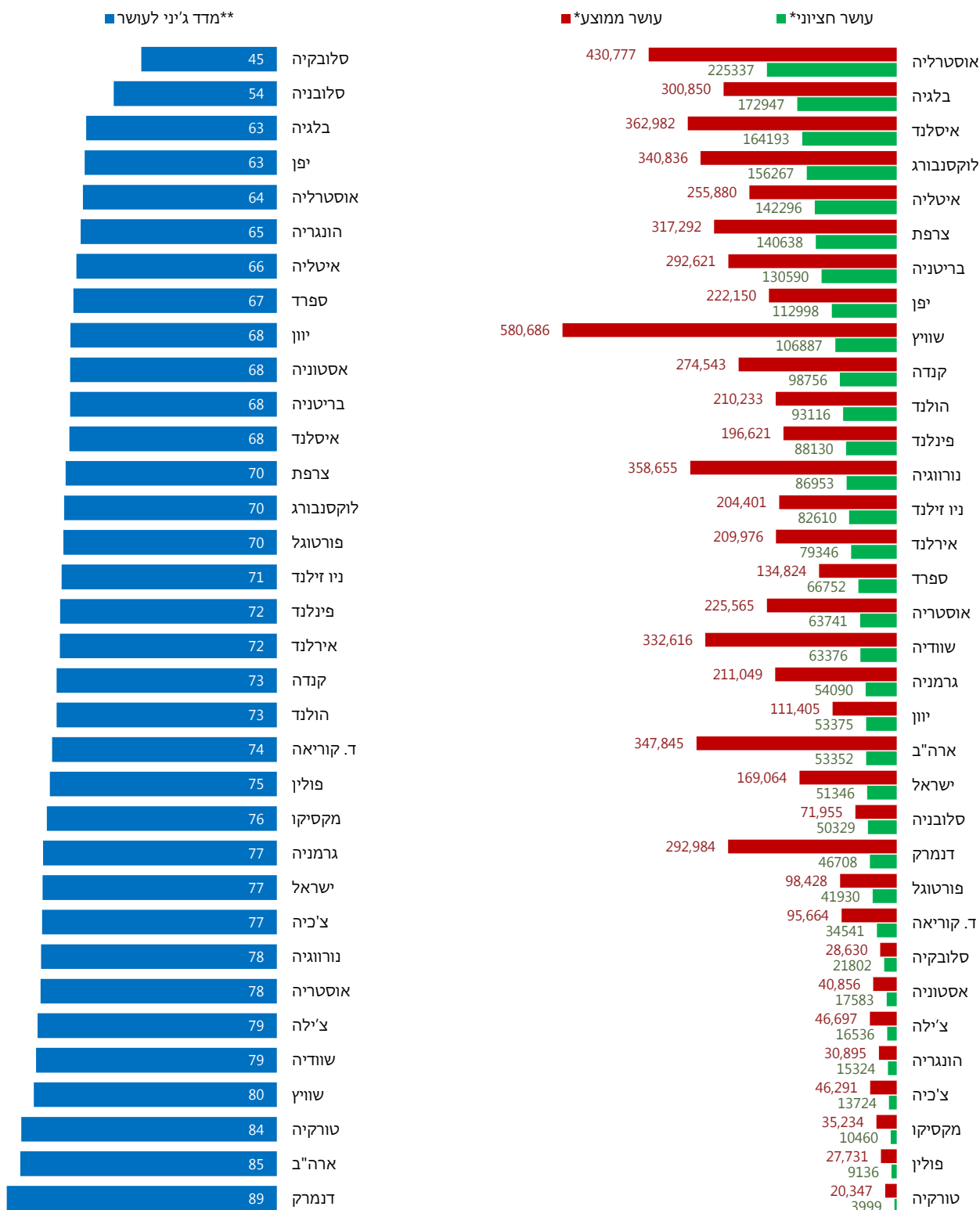
¹⁰ (2010) Survey of Consumer Finances

¹¹ <http://economix.blogs.nytimes.com/2012/01/17/measuring-the-top-1-by-wealth-not-income>

¹² הם מתייחסים לעובדה כי ייתכן ויש הבדלים באנשים הנבחרים אך טענתם היא כי יש חפיפה גדולה

נספח: השוואת אי-השוויון בעושר במדינות ה-OECD

* דולרים לאדם בוגר

** ערך גבוה מעיד על חלוקת עושר פחות שוויונית

מקור:

Credit Suisse Global Wealth Report 2014